

AZ EGYSÉGES EURÓPAI SZERZŐDÉSI JOG ÚJ TENDENCIÁI: AZ ADÁSVÉTELI JOGRÓL SZÓLÓ RENDELETTERVEZET

VINCZE GABRIELLA
doktoranda (PPKE JÁK)

Bevezető

Az európai jogalkotás új perspektívái a szerződési jog terén

Az Európai Unió jogalkotásában a szerződési jog egységesítése terén kétségtelenül az Európai Bizottság 2001-ben kiadott közleménye *az európai szerződési jogról*¹ jelentette a fordulópontot az elmúlt évtizedben,² több szempontból is. Egyrészt, ez volt az első nyilvános konzultáció, amely a vita megindításába nem csupán közösségi intézményeket kívánt bevonni:

„E közlemény célja, hogy nyílt, széleskörű, részletes vitát kezdeményezzen az Európai Közösség szervei, csakúgy, mint a közvélemény részvételével, ideértve a vállalatokat, fogyasztóvédelmi szervezeteket, egyetemeket, és gyakorló jogászokat. A Bizottság a kapott visszajelzések fényében fog a további lépésekről határozni, kezdeményezői jogkörén belül.”

Másrészt, a közlemény kimerítően ismertette a szerződési jog akkori helyzetét, felsorolva és a szabályozott területek szerint három mellékletben csoportosítva valamennyi jogforrást, amelyet 2001-ig az Unió megalkotott. Az alapvető jogforrások között említi az 1980. évi, az *Áruk Nemzetközi Adásvételi Szerződéséről szóló Bécsi Vételi Egyezményt* (továbbiakban: a Bécsi Egyezmény) is. Harmadrészt, itt jelenik meg a Bizottságnak az a kérdésfelvetése, miszerint az

¹ Communication from the Commission to the European Parliament and the Council on European Contract Law. Brussels, 11.07.2001 COM(2001) 398.final
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0398en01.pdf [letöltve: 2012. 11. 26.]

² Martijn W. HESSELINK: The Politics of a European Civil Code. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1097062 [letöltve: 2013.01.01.]

egyes tagállamok eltérő jogrendszerei akadályát képezik-e a közös piac megfelelő működésének, és, ha igen, az ebből fakadó problémákra milyen megoldások létezhetnek. A közlemény a végén konkretizálja, milyen véleményeket, példákat vár az érintettektől:

„A Bizottság különösképpen azokról a belső piac működését érintő problémákról szeretne áttekintést kapni, amelyek a különböző nemzeti szerződési jogok egymás- mellett létezéséből adódnak. [...] a leghasznosabb, ha olyan specifikusak ezek az adatok amennyire csak lehet[séges...]. Ideértve olyan konkrét eseti példákat, [amelyekben] a közösségen belüli kereskedelem terhes, vagy [egyenesen] lehetetlen a gyártók, szolgáltatók, kereskedők vagy fogyasztók számára.” A Bizottság tehát megindította nyilvános konzultációját a szerződési jog egységesítéséről, és az e célra javasolt lehetőségek között itt jelenik meg először egy olyan jogi eszköz gondolata, amely a szerződő felek választásával hatályosul, és képez egy átfogó, egységes rendszert. A konzultáció már tükrözi a Bizottság szándékát egy koherensebb, a tagállami jogrendszerek összeütközését kiküszöbölő, határozottabb szabályozás megalkotására. Ennek megfelelően az anyagi magánjog területén eddig alkalmazott irányelvi, minimum-harmonizáció helyett az uniós rendeleti szabályozás került előtérbe. A rendeleti forma az egyezményeknél is alkalmasabb egy egységes szabályozási rendszer kialakítására, mert érvényesülése nem függ a tagállamok eltérő értelmezésétől és fenntartási lehetőségeitől. Bár a nemzetközi egyezményekben foglalt szabályok megelőzik az autonóm nemzeti normákat, áttekintésük és a hatályos szöveg megállapítása egyre nehezebb. Többek között ezért lett tendencia a kollíziós szabályok rendeletek útján való egységesítése, amely a Róma I. és Róma II. rendelettel valósult meg a kötelmi jog területén. Az európai jogalkotás egyik legújabb terméke a szerződésjog területén a Bizottság sok vitát kiváltott, 2011 októberében publikált rendelettervezete a közös adásvételi jogról (*Common European Sales Law*, továbbiakban: CESL.)

1. A Bizottság rendelettervezete a közös európai adásvételi jogról³

A javaslat a nemzeti szerződési jogok közelítését nem a már meglévő szerződési jog módosításának előírásával valósítja meg, hanem az egyes tagállamok

³ Javaslat az Európai Parlament és Tanács rendelete a közös európai adásvételi jogról. COM (2011) 635 végleges (2011/0284 COD).

nemzeti joga feletti második, egységes szerződési jogi rendszer létrehozásával, amely párhuzamosan lesz hatályban a már meglévő szerződési jogokkal. A rendelettervezet alkalmazására a szerződő felek kifejezett, önkéntes megállapodása alapján kerülne sor a határon átnyúló ügyletek során.

A *CESL tárgyi hatálya* az áru adásvételére, digitális tartalom szolgáltatására, illetve az ezekhez kapcsolódó szolgáltatásra terjed ki. Kizárja azonban a vegyes szerződéseket és a részletfizetéssel történő értékesítést. *Személyi hatálya* a vállalkozók és fogyasztók közötti (B2C) szerződésekre, és azokra a vállalkozó közötti ügyletekre terjed ki, akik közül legalább az egyik fél kis- és középvállalat. *Három részből* áll: magából a rendeletből, az I. mellékletből, amely a közös adásvételi jog szabályait tartalmazza, és a II. mellékletből, amely egy tájékoztató. Ez utóbbit a kereskedőnek kell átadnia a vele szerződő fogyasztó számára. A megállapodás csupán azután kötelezi a fogyasztót, amíg meg nem kapja a tájékoztatót a megállapodás visszaigazolásával együtt, és amíg nem nyilvánította ki ezt követően a beleegyezését. A CESL máris sok vitát generált valós indokoltsága, és a javasolt forma (opcionális rendelet) megfelelőségét illetően. Külföldi tanulmányköteteket megtöltő vitatéma azonban az új jogi eszköz által okozható befolyás és átfedés mind a nemzeti, mind az Uniós joggal. Ez a probléma különösen két hasonló szabályozási tárgyú, már meglévő nemzetközi jogforrással kapcsolatban merül föl:

- az 1980. évi *Áruk Nemzetközi Adásvételi Szerződéseiről* szóló *Bécsi Vételi Egyezmény*nel (továbbiakban: a Bécsi Egyezmény),
- és a *szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról* szóló, 2008. június 17-i 593/2008/EK európai parlamenti és tanácsi rendelettel (továbbiakban: Róma I.).

A rendelettervezet már az elején megkísérli rendezni kapcsolatát a fent említett jogforrásokkal. Első látásra egyszerűnek tűnő kérdésről van szó, ám valójában számos problémát vet fel, amelyek közül a legtöbb a CESL sajátos, újszerű 'hibrid' szerkezetéből ered. A bírálatok egy másik csoportjának középpontjában az a jogalkotói megoldás áll, hogy a tervezet 'kizárásokat halmoz', fölösleges szűkítéseket tartalmaz, legszembetűnőbben a személyi és a tárgyi hatály területén. *Jürgen Basedow* professzor szerint⁴ ez a Bizottság részéről ugyanannak a kétségbeesett igyekezetnek köszönhető, amellyel az EUMSZ 114. cikkét tette meg a tervezet jogalapjává.

⁴ JÜRGEN BASEDOW: An EU Law for Cross-Border Sales Only- Its Meaning and Implications in Open Markets
http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2165753 [letöltve: 2012. 11. 07.]

2. A CESL és a Bécsi Egyezmény: együttélés vagy ellentét?

A rendelettervezet első számú célja: a belső piac működésének javítása, a vállalkozások határon átnyúló kereskedelme és a határon átnyúló fogyasztói vásárlások bővítésének előmozdításával. Ez a Bizottság indoklása szerint úgy érhető el, ha rendelkezésre áll egy önálló, egységes szerződési jogi szabályrendszer, beleértve a fogyasztóvédelmi rendelkezéseket és a közös európai adásvételi jogot, amelyet a tagállamok nemzeti jogrendszereinek keretén belül második szerződési jogi rendszernek kell tekinteni.⁵ Ehhez szorosan hozzátartozik a kereskedők felmerülő ügyleti többletköltségeinek csökkentése, és a létrehozott szabályrendszerrel a szerződéskötések egyszerűsítése. A Bizottság által végzett felmérések⁶ szerint ugyanis a határon átnyúló, távértékesítésben rejlő lehetőségek nincsenek teljes mértékben kihasználva. Bár a belföldi távértékesítések száma jelentősen nőtt az utóbbi években, határon túli megfelelője ehhez képest korlátozott mértékű maradt, különösen a világhálón keresztüli értékesítés vonatkozásában.⁷ Egy ilyen közös európai szerződési jog ötlete valójában nem új, már közel húsz éve képezi viták és konferenciák tárgyát. Ennek a folyamatnak egyik legkoherensebb eredménye volt az 1980. évi *Áruk Nemzetközi Adásvételi Szerződéseiről szóló Bécsi Vételi Egyezmény*. Gyakorlati eredményessége tekintetében megoszlanak az aktuális vélemények, attól függően, hogy ki mivel akar érvelni. Az egyik következtetés szerint az Egyezmény egyértelműen sikeresnek mondható: az államok többsége ratifikálta, alig van, amelyik nem,⁸ a mai napig 2500-3000 esetjogi döntést dokumentáltak az interneten. Ebből kifolyólag egy hasonló, átfogó szabályrendszerű, opcionális jogi eszköz – mint a CESL – is sikeres lesz. Az ellentétes érvelés szerint, a gyakorlati életben nem vált be az Egyezmény, a vállalatok, különösen a nagyobbak, gyakran zárják ki szerződésükből, minthogy jobban bíznak a saját maguk által elkészített szabványszerződésekben, mint egy automatikusan alkalmazható, egységes rendszerben. Az Egyezmény alóli *opt-out*-ok rátája esetről esetre változó, de mára elmondható,

⁵ COM (2011) 635 Indoklás. A javaslat háttere

⁶ A vállalkozások közötti ügyletekben alkalmazott európai szerződési jogról szóló 2011. évi 320., és a Fogyasztói ügyletekben alkalmazott európai szerződési jogról szóló 2011. évi 321. Eurobarométer-felmérések.

⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2011/83/44/EU irányelve a fogyasztók jogairól. (2011. október 25.)

⁸ Pl. Egyesült Királyság, Brazília, Portugália, Dél-Afrika.

hogy ez általános gyakorlat lett a vállalatok körében.⁹ Ezért a CESL sem lesz népszerű a piaci szereplők között.

Végül mások szerint „[...] nem tapasztalható [...] sürgető igény egy új, Európai Adásvételi szabályozás kialakítására. Amire [Európának] szüksége lenne, az az egységes európai szerződésjog, [...]” mivel a tagállamok nagy többsége végül is csatlakozott az Egyezményhez, és csak egy kötelező erejű törvénykönyv tudná csak kiváltani a nemzeti szerződésjogi szabályok alkalmazását.¹⁰

Maga a Bizottság úgy nyilatkozik a kérdésről, hogy bár az Egyezmény szabályozza az áruk adásvételéről szóló szerződés bizonyos vonatkozásait, de fontos kérdésekre nem terjed ki a hatálya, továbbá alkalmazásának korlátja, hogy nem minden tagállam írta alá, és nincs olyan mechanizmus, amely biztosítaná egységes értelmezését.¹¹ Többek között ezért is szükséges egy új, adásvételt szabályozó forrás.

2.1. A Bécsi Vételi Egyezmény és a CESL, különbségek és hasonlóságok

A javaslat egyértelműen megkísérli rendezni viszonyát a *Bécsi Egyezmény*nel.

Amennyiben adott szerződésre a Bécsi Egyezményt kellene alkalmazni, a közös európai adásvételi jogra vonatkozó választásnak tartalmaznia kell a szerződő feleknek az egyezmény kizárására vonatkozó megállapodását a CESL javára. Viszont, minden olyan esetben, amikor a felek nem választottak más jogot, az Egyezmény érvényesül.¹² Felmerült a kérdés, hogy miért kellett egy új adásvételt szabályozó jogi eszköz, ha a Bécsi Egyezmény elsődlegesen érvényesül, és mellőzésére csak abban az esetben kerülhet sor, ha a felek kifejezetten kizárják? A javaslat indoklása szerint az Egyezmény hatálya nem terjed ki több fontos kérdésre, például az akarathibákra, továbbá nem minden tagállam ratifikálta, és ez azt eredményezte, hogy nincs olyan egységes mechanizmus, amely biztosítaná egységes értelmezését. Első látásra megegyezik a két jogforrás célja, pedig fontos eltérések vannak köztük. Az Egyezmény célja a jogi akadályok felszámolása és egy egységes anyagi jogi rendszer létrehozása az áruk nemzetközi adásvételi jogában. Lefed minden kereskedelmi célú adásvételt, de kizárja a fogyasztói szerződéseket hatálya alól, és a nemzeti szabályok helyettesítésével

⁹ Francesco SCIAUDONE: Proposal for a Regulation on a Common European Sales Law: a lawyer's viewpoint. <http://www.europarl.europa.eu/studies> [letöltve: 2013. 04. 14.]

¹⁰ Ole LANDO: Kérdések és megjegyzések az Európai Bizottság Közös Európai Adásvételi Jogra vonatkozó javaslata kapcsán. *Európai és Külföldi Jogi Szemle*, 2012/6. 375–381.

¹¹ COM (2011) 635. Indoklás, A javaslat háttere, Háttérinformációk.

¹² COM (2011) 635. Indoklás.

kíván megoldást nyújtani a célok teljesítésében. Már az Egyezmény is azon a felismerésen alapszik, hogy a nemzeti jogok alapvető eltérése hátrányosan befolyásolja a nemzetközi kereskedelmet.

A CESL célja a belső piac létrehozásának és működésének javítása egy önálló, egységes szerződés jogi szabályrendszer, azon belül fogyasztóvédelmi rendelkezések és a közös európai adásvétel rendelkezésre bocsátásával. Mindkét jogi eszköz célja hasonló, és az eltérő tagállami jogrendszerek megszüntetésén alapul, ám míg a Bécsi Egyezmény globális-szinten, a CESL Európán belül törekszik erre. Fontos eltérés, hogy szemben az Egyezménnyel, a CESL nem helyettesíti a tagállami normákat, de még csak nem is egységesíti, hanem egy további, *második rezsimet* ajánl a nemzeti jogrendszereken *belül*. A tény, amely könnyítheti, lehetővé teheti majd a két jogforrás egymás melletti, viszonylag zavartalan működését, a személyi hatály területén keresendő. A CESL ugyanis nem kíván egységes rezsimet nyújtani *minden* nemzetközi adásvételre: kereskedők és fogyasztók (B2C), valamint kereskedők egymás közötti ügyleteit (B2B) fedi le, utóbbiakat akkor, ha legalább az egyik fél kis- és középvállalat (kkv). Mindazonáltal a kkv a javaslat meghatározása szerint nem túl kicsi: olyan kereskedő, aki 250 főnél kevesebb személyt alkalmaz, valamint éves forgalma nem haladja meg az 50 millió eurót, vagy pedig éves mérlegfőösszege nem haladja meg a 43 millió eurót.¹³

Bár a CESL kizárja a nagyvállalatokat, az Egyezmény pedig a fogyasztókat, a kis- és középvállalatok mindkettőnél a szabályozás alanyai. Míg azonban utóbbi az adásvételi jogi szabályok globális egységesítésére törekszik, a CESL pusztán egy másik, önkéntesen választható, de a választás után kötő erővel bíró rendszert ajánl, a meglévő jogrendszerek közti különbségek érintetlenül hagyásával. Átfedés az Egyezmény és a CESL esetében egyedül a kkv-k esetén tapasztalható, ők mindkét szabályrendszer alanyai lehetnek, és itt merülhet fel összeütközés. A tervezet szövegéből kiindulva a CESL választása a következőképp néz majd ki: azoknak a kereskedőknek (legalább az egyik kkv), akiknek telephelye az Egyezmény alatt szerződő más-más tagállamokban van, automatikusan alkalmaznia kellene határon átnyúló jogviszonyukra, de eldönthetik, hogy a CESL-t választják. Azonban ennek a választásnak tartalmaznia kell a szerződő feleknek az Egyezmény kizárására vonatkozó megállapodását.¹⁴ A leendő jogvitákban valószínűleg az ilyen nyilatkozat léte lesz az egyik legelső kérdés.

¹³ COM(2011) 635. 7.cikk 2. bekezdés.

¹⁴ COM (2011) 635. Preambulum 25. bekezdés.

2.1.1. Opt-in és opt-out rendszer

A Bécsi Egyezmény az *opt-out* jellegű alkalmazási rendszert képviseli, amely azt jelenti, hogy automatikusan érvénybe lép a szerződő államokban a hatálya alá eső szerződések körében, és csak akkor nem, ha a felek úgy döntenek, kizárják.¹⁵ A CESL ennek az ellenkezőjét valósítja meg, az *opt-in* jellegű rendszert, azaz csak a felek kifejezett választása esetén lép hatályba. Egyes szerzők¹⁶ kétségesnek tartják éppen az *opt-in* jelleg miatt, hogy a CESL valóban a gyakorlatban az üzletfelek által használatba fog kerülni, és praktikusabbnak tartják az *opt-out* rendszert. Az adásvételi jog egységesítése már gyűjtött némi tapasztalatot az *opt-in* szabályozás terén, és ez elővigyázatra adhat okot: Nagy-Britannia *opt-in* fenntartással ratifikálta az 1964-es Hágai Adásvételi Egyezményt (ULIS és ULFIS), amelynek mára két szerződő állama maradt. Az 1972-es hatálybalépés óta a mai napig egyetlen precedens sem található arra, hogy bárki ezt a jogrendszert választotta volna.¹⁷ Ugyanakkor a Hágai Egyezmény élénk gyakorlati használatot nyert azokban a szerződő országokban,¹⁸ melyek *opt-out* rendszerként léptették életbe. Létezik egy olyan ellentétes érvelés, többek között *Viviane Reding*, és a Bizottság is élt ezzel a CESL megoldás alátámasztására, miszerint: „Az Egyesült Államok is egy egységes kereskedelmi kódexszel kezdett, és lett globálisan versenyképes gazdasági hatalommá. Miért ne lehetne végső soron egy Európai Polgári Törvénykönyve a mi belső piacunknak is?”¹⁹ Az USA Egységes Kereskedelmi Törvénykönyve (*Uniform Commercial Code: UCC*) ugyanis szintén egy teljesen opcionális modellre épülő joganyag, amelyet minden egyes amerikai államban életbe léptettek, és használnak még Louisianában is, annak kontinentális jogi hagyományai ellenére. A sikertörténethez azonban hozzátartozik, hogy az UCC-nek maguk az egyes államok törvényhozói adtak megfelelő jogi kötőerőt és iktatták törvénybe, nem a piaci

¹⁵ Bécsi Vételi Egyezmény 6. cikk

¹⁶ Ulrich MAGNUS: The CISG and the CESL. Max Planck Private Law Research Paper No. 12/27 http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2165758 [letöltve: 2012.11.07.]

¹⁷ Egyetlen esetet jegyeztek fel, amely említi az ULFIS-t: Butler machine Tool Co. Ltd. v. Ex Cell-O Corp. (England). Azonban ekkor is csupán az érvelés, a vita kedvéért utaltak rá, nem azért, mert azt alkalmazták a felek szerződésükre.

¹⁸ Ilyen volt: Belgium, Németország, Olaszország, Hollandia. A szerző szerint a britek *opt-in* ratifikációja pusztán alibi volt, amelyet arra használtak föl, hogy ne kelljen ténylegesen alkalmazniuk a szerződési rendszert. Ezért kétséges, hogy az új európai *opt-in* eszköz, hogyan boldogul majd.

¹⁹ Viviane Reding beszéde, 2010. február 24-én. http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-10-42_en.htm [letöltve: 2013.01.26.]

szereplők választásán múlt. Minderre tekintettel fennáll a veszély, hogy a szerződő feleket csak egy rendkívül erős gazdasági ösztönzés győzheti meg a CESL használatáról, ennek hiányában viszont ‘holt betű’ maradhat.

2.1.2. Területi hatály: a CESL és a harmadik országok

Megvizsgálva a személyi hatályt, az már biztos, hogy a B2C-ügyletek vonatkozásában a CESL ‘elférhet’ az Egyezmény mellett. Feltételezve, hogy az egységes adásvételi jog léte elősegíti a határon átnyúló kereskedelmet a belső piacon, ugyanígy alkalmazni kellene ezt a rendszert a tagállami piaci szereplők, és az Unió kívüli, harmadik államok ügyleteiben. Erre tekintettel már létezik a Bécsi Egyezmény, főlegesenek tűnhet egy új rendszer bevezetése, azonban az Egyezmény szabályozási körén kívül marad pár jelentős, új tényező, mint például az egyre növekvő online fogyasztói szerződések problémája, így tehát a CESL megalkotása nehezen vitatható. A tervezet eleget is tesz ennek a gyakorlati szükségletnek, amennyiben alkalmazandónak nyilvánítja magát azoknál a szerződéseknél is, ahol *legalább az egyik fél szokásos tartózkodási helye tagállamban van*.²⁰ A CESL gyakorlati jelentősége kevesebb lesz a harmadik országokat is érintő B2B-ügyletekben, ugyanis ezeknél átfedi az Egyezményt. Ekkor már a feleken fog múlni, hogy melyiket választják, és ha az előbbi mellett döntenek, tartalmazni kell az utóbbi kizárására vonatkozó beleegyezést.²¹ Ez az átfedés azonban nincs jelen azokban az országokban – például Írország, Egyesült Királyság, Dél-Afrika, stb. – melyek nem ratifikálták az Egyezményt, így az ott telephellyel rendelkező felek gond nélkül dönthetnek az új eszköz mellett. A harmadik államokkal való B2B és B2C tranzakciók kapcsán valószínű, hogy a CESL 4. cikkének rendelkezései előreláthatóan csak az EU-tagállamok bíróságain lesznek figyelembe véve, és ott is csak annak a tagállami jognak alárendelten, amelyet a kérdéses szerződésre a Róma I.-el összhangban kellett alkalmazni. Egy svájci vagy török szállító esetében, akik az EU-ban végeznek szolgáltatást, nem lenne probléma, a Róma I. 6. cikk 1. bekezdése alapján kell eljárni (a fogyasztó szokásos tartózkodási helyének joga lesz érvényben). Nehézség adódna viszont annak a portugál szállítónak az ügyében, aki braziliai piacra teljesít, ekkor ugyanis jogválasztás hiányában a Róma I. értelmében a brazil jogon múlik, mennyire lesz alkalmazandó a CESL. Ha a szállító mégis kijelölte a portugál jogot a megfelelő szerződéses kikötéssel, az lesz alkalma-

²⁰ COM (2011) 635. 4.cikk 2–3.bekezdés.

²¹ Az Egyezmény 6.cikkének megfelelően.

zandó, azonban a Róma I. 6. cikk 2. bekezdése értelmében a brazil fogyasztóra kedvezőbb szabályokkal, mivel azoktól nem fosztható meg. Hasonló, a harmadik országokat érintő ügyleteknél tehát nem lesz igaz a CESL azon állítása, miszerint a Róma I. fent említett cikke nem bírhat gyakorlati jelentőséggel az általa szabályozott kérdésekben.²² Míg a CESL nem biztos, hogy alkalmas kitűzött célok megvalósítására a harmadik országokkal érintett B2C szerződéseknél és, hogy legyőzze a benne rejlő jogi bizonytalanságokat a számos és merőben eltérő, kötelező fogyasztóvédelmi rendelkezés miatt, addig az ugyanilyen B2B jogviszonyoknál alkalmasabbnak tűnik a kívánt eredmények valóra váltására. Azonban itt a tervezet olyan korlátozást tartalmaz, amely fölösleges és zavaró: csak akkor választható, ha a szerződő vállalkozók közül legalább az egyik kkv, azaz két nagyvállalat nem szerződhet alatta. Ez a korlátozás is az arányosság elvére való hivatkozással történt, de a tervezet tartalmaz egy rendelkezést, amely alapján a tagállamok dönthetnek úgy, hogy elérhetővé teszik a közös európai adásvételi jogot belföldiek közötti ügyleteknél, és a nagyvállalatok egymás közötti szerződéseinél.²³ Ha például Szlovákia élni fog ezzel a lehetőséggel, két nagyvállalat, aki a CESL-t szeretné használni, a Róma I. 3. cikke szerint kijelölheti a szlovák jogot, mert egyébként a CESL nem lenne alkalmazható jogviszonyukra, mivel egyikük sem kkv. Kérdéses, hogy hajlandóak-e a szlovák jogot alkalmazni csupán azért, mert az lehetővé teszi a nagyvállalatok között is a CESL használatát. A CESL jelenlegi állapota szerint nem lesz alkalmazható akkor sem, ha mindkét szerződő fél az Unión kívüli államokban rendelkezik telephellyel. Ezt viszont már nem kívánja semmilyen választási lehetőséget biztosító rendelkezéssel orvosolni, egyszerűen kizárja őket a hatálya alól.

2.1.3. Részleges alkalmazás

A Bécsi Egyezmény a lehető legnagyobb mértékű szabadságot biztosítja a 6. cikkében a felek rendelkezésének, ugyanis kimondja, hogy:

„A felek kizárhatják az Egyezmény alkalmazását, illetve – a 12. cikk rendelkezései szerint – eltérhetnek tőle vagy módosíthatják bármely rendelkezésének jogi hatását.”

Bármely részét, vagy bármely rendelkezését kizárhatják, ha úgy döntenek. Az egyik kivétel az említett 12. cikk, amely fenntartja a szerződő államoknak a jogot, hogy formai követelményeket vezethessenek be a szerződésekre. További

²² COM (2011) 635. rendelet-javaslat, 12. szakasz.

²³ COM (2011) 635. rendelet-javaslat, 13. cikk.

kivételek, amelyről a felek nem rendelkezhetnek, az Egyezmény záró rendelkezései (89–101. cikkek), valamint a 7. cikk (1) bekezdése, amely a jóhiszeműség betartását írja elő a nemzetközi kereskedelmi ügyletekben. A fentieket leszámítva a szerződő felek minden más esetben szabadon rendelkezhetnek az Egyezmény egyes rendelkezéseinek, vagy részeinek kizárásáról, illetve módosításáról. Hozzá kell azonban tenni, hogy az ilyen módosítások érvényessége az alkalmazandó nemzeti jog kontrolljától függ. A CESL ezzel szemben kiköti, hogy a B2C kapcsolatokban részben nem, csak teljes egészében alkalmazható, mivel a közös európai adásvételi jog elemeinek szelektív alkalmazása megzavarná a felek jogai és kötelezettségei közti egyensúlyt, és hátrányosan hatna a fogyasztóvédelem szintjére.²⁴ Ebből az is következik, az *argumentum a contrario* elve alapján, hogy B2B szerződések esetén nem kötelező teljes egészében alkalmazni a szabályrendszert.

2.1.4. Kollíziós jogi problémák

A kollíziós joggal való kapcsolat kérdése egyszerű a Bécsi Egyezmény esetében: alkalmazási körében kizorítja a nemzetközi magánjogot. Kivéve, amikor az egyezmény szövege kifejezetten utal a nemzetközi magánjogi úton történő alkalmazásra. (1. cikk 1. bekezdés b. pontja), vagy amikor a hatályán kívül eső kérdésekről, joghézagokról, esetleg értelmezésről van szó. Bonyolultabb a helyzet, vagy legalábbis szokatlan, a CESL-nek, az európai jogban eddig nem létező újító megoldása, amely szerint a választható adásvételi szabályoktól, választásuk esetén, utólag már nem térhetnek el a felek. Ebben az esetben nem másról van szó, mint a kötelező szabályok önkéntes választáson alapuló használatáról. Ennek megfelelően indokolt megvizsgálni a CESL-nek az imperatív normákkal való összefüggését. Ezt a későbbiek során mutatja be a tanulmány. Az imperatív norma a Róma I. 9. cikk (1) bekezdése szerint olyan rendelkezés, amelynek betartását valamely jogrendszer a közérdek szempontjából döntő fontosságúnak ítéli, és alkalmazni követeli a hatálya alá tartozó valamennyi tényállásra, függetlenül, hogy a rendelet a szerződésre mely jog alkalmazását írja elő. A Róma I. alapján a *lex fori* (az eljáró fórum joga) imperatív normáinak alkalmazását semmi nem korlátozhatja. Itt a CESL-el kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy kötelmi jogi értelemben olyan anyagi jogi kötelező szabályokról van szó, amelyek csak akkor alkalmazhatók, ha a felek ezt választották, viszont szerződéses akaratukkal már nem térhetnek el tőlük a továbbiakban. Ez elsősorban, de nem egyedül

²⁴ COM (2011) 635. rendelet-javaslat 24. szakasz.

a fogyasztói adásvétellel kapcsolatban vet fel kérdéseket. A rendelettervezet szövegéből valójában két ellentmondó szándék olvasható ki. Egyrészt, hogy teljes egészében CESL helyettesítse az egyébként alkalmazandó jogot, független és egyedülálló, 'második' rendszert alakítson ki. Másrészt, hogy a rá vonatkozó megállapodás nem érinti a meglévő kollíziós jogi szabályokat, köztük a Róma I. 6. cikkét sem. Ebből következhetne, hogy alkalmazni kell a Róma I. 6. cikkének 2. bekezdését, miszerint a felek jogválasztása nem eredményezheti a fogyasztó megfosztását a lakhelye szerinti védelemtől, ha a vállalkozó tevékenysége abba az országba irányult. Ez azt jelentené a gyakorlatban, hogy ha a CESL által biztosított fogyasztóvédelmi szabályok védelmi szintje alacsonyabb, mint a fogyasztó országában, az utóbbit kell alkalmazni, és nem a CESL-t. Ez a lehetőség azonban nem állhat fenn, mivel a CESL következő bekezdése kizárja:

„Mivel a CESL teljes körűen összehangolt fogyasztóvédelmi szabályok teljes körű rendszerét tartalmazza, nem lesznek eltérések a tagállamok jogrendszerei között [...]. Következésképpen a [Róma I.] 6. cikkének (2) bekezdése [...] nem bírhat gyakorlati jelentőséggel.” Azonban ez csak akkor lesz igaz, ha a legszigorúbb értelemben vett teljes körű harmonizációt valósít meg a CESL, amely megakadályozza a tagállamokat, hogy magasabb szintű védelmet nyújtsanak. A CESL rendelkezései ellentmondanak egymásnak, mivel a fentebb idézett bekezdés kizárja a Róma 6. cikk (2) bekezdését, ugyanakkor azt is kinyilvánítja, hogy a Róma I. és a Róma II. rendeletet változatlanul alkalmazni kell, azokat nem érinti a javaslat.

3. A CESL és a Róma I

3.1. A CESL lehetséges minősítései és ennek jelentősége a Róma I-el való viszonyában

A CESL jelenlegi formáját megelőző hivatalos nyilatkozatokban többször utaltak úgy az opcionális eszközre, hogy a '28. rezsím',²⁵ azaz a 27 tagállam joga mellett létező, önálló jogrendszerre. A jelenlegi tervezetben azonban a Bizottság 'második nemzeti rezsimmént' mutatja be a közös adásvételi jog rendszerét, mivel

²⁵ Viviane Reding, a Bizottság jelenlegi alelnöke, aki energikus fellépéssel érvelt a CESL mellett, is így nevezte 2011-es októberi nyilatkozatában egy brüsszeli csúcstalálkozón. Véleménye szerint a Bizottság már elérte a maximum harmonizációs lehetőségek határait, amit a belső piacon el lehetett, és ezzel a „28.rezsimmel” „tesztelik a vizeket.” <http://www.euractiv.com/consumers/commission-test-28th-regime-onli-news-508220>

a két minősítésnek egészen más következménye van a Róma I-el való kapcsolat során. Ha ugyanis 28. rezsimként értelmezzük, akkor a Róma I. 3. cikke szerinti, nemzetközi magánjogi jogválasztásnak minősül, a többi nemzeti joggal egyenértékűen, minthogy így 27+1 tagállami jog létezik.²⁶ Viszont ez azt jelentené, hogy alá van rendelve a fogyasztóvédelmet garantáló 6. cikk (2) bekezdésnek, ennek megfelelően a fogyasztó szokásos tartózkodási helye szerinti állam szigorúbb fogyasztóvédelmi szabályai kizárnák az alkalmazás köréből. A jelenlegi tervezetben már a 2. rezsimként van megjelölve, amely az egyes tagállamok nemzeti jogrendszerén belül létezik, és a felek kifejezett, elkülönülő választásával hatályosul. A CESL választási mechanizmusa két részre bomlik:

- egyfelől: a nemzetközi magánjog, a Róma I. szerinti jogválasztás a tagállamok jogrendszerei közül (alkalmazandó jog)
- másfelől: a CESL, mint a kiválasztott nemzeti jogon belüli második rezsim alkalmazása melletti döntés. A nemzeti anyagi jog biztosítja a lehetőséget az eszköz kiválasztására, és nem a nemzetközi magánjog.²⁷

3.2. *A közös adásvételi jogra vonatkozó megállapodás ideje és a 'feldarabolás'. (dépeçage)*

A Róma I. 3. cikke lehetővé teszi az alkalmazandó jog utólagos választását utólag a szerződés megkötése után is. A felek *bármikor* megállapodhatnak abban is, hogy a szerződést a korábban irányadó jog helyett egy másik jog rendelkezései alá vonják. A CESL nem tartalmaz kifejezett rendelkezést arról, hogy a szerződés megkötése után lehet-e csupán annyit rögzít, mint feltételt, hogy a fogyasztót mindaddig nem köti a megállapodás, amíg meg nem kapja a 8. cikkben meghatározott visszaigazolást és tájékoztatót, és ezt követően kifejezetten bele nem egyezik a közös adásvételi jog alkalmazásába. Amíg ez meg nem történik, az adásvétel az 1. rezsimnek lesz alárendelve, azaz, a Róma I. 6. cikk alapján alkalmazandó jognak (fogyasztó szokásos tartózkodási helye). A tájékoztató fogyasztóhoz történő eljutása, és beleegyezése után rendelődik alá a CESL-nek a jogügylet. Másik lehetséges álláspont²⁸ szerint, mivel nem mondja ki

²⁶ Ha nem számítjuk a Bécsi Vételi Egyezményt, mint 29.-et.

²⁷ A javaslat indoklásának 10. bekezdése is hangsúlyozza: „[az ilyen megállapodás] nem minősül a kollíziós jogi szabályok szerinti jogválasztásnak, azokkal nem tévesztendő össze, továbbá azokat nem érinti.”

²⁸ Martijn W. HESSELINK: How to opt into the Common European Sales Law? Brief Comments on the Commission's Proposal for a Regulation. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1950107[letöltve:2013. 01. 07.]

a tervezet, hogy mikor lehet megállapodni a CESL választásában, előfordulhat, hogy akár a szerződés megkötése előtt, közben, vagy utána, akár a jogvita felmerülésekor is megtehetik ezt a szerződő felek, mind a B2B, mind a B2C ügyletek vonatkozásában. Ez akár a szerződés feldarabolódását is eredményezheti (azaz következményeiben hasonló lehet a *dépecage* jelenségéhez, amelyet a CESL kifejezetten kizár a B2C szerződések vonatkozásában), azonban itt annyiban nyugtalanítóbb a helyzet, hogyha egyszer megegyeztek a felek a CESL használatában, a fogyasztót már nem védheti a Róma I. 6. cikke, melyet a CESL kizár.

3.3. A CESL és a tagállami imperatív normák viszonya (Róma I. 9. cikk.)

A CESL és a Róma I. kapcsán felmerül a tagállamok belső, az 'elsődleges rezsimet' képező imperatív normáinak CESL általi semlegesítése, azaz a Róma I. 9. cikkével való kapcsolata. A Róma I. alkalmazásában ez azt jelenti, hogyha a fogyasztó védelme nem teljesül a Róma I. 6. cikkével összhangban, akkor is védve lesz a lakhelye szerinti imperatív normák által.²⁹

A CESL pont ezt a védelmet és az imperatív normákat semlegesíti, és épp ez kelthet aggodalmat. Amint tehát a CESL a felek választása folytán életbe lép, egyedül lesz felhívható, alkalmazható jogrendszer, kizárva a többi tagállamon belüli, végső soron akár nagyobb védelmet biztosító imperatív normát is. A CESL indoklásának 12. pontja igyekszik rendezni a kérdést ilyen módon:

„Mivel a közös európai adásvételi jog a teljes körűen összehangolt fogyasztóvédelmi szabályok teljes rendszerét tartalmazza, e területen nem lesznek eltérések a tagállamok jogrendszerei között, amennyiben a felek [ezt] választják. Következésképpen a [Róma I.] 6. cikkének (2) bekezdése, amely az egyes fogyasztóvédelmi szintek közötti eltérést veszi alapul, nem bírhat gyakorlati jelentőséggel a [CESL] által szabályozott kérdésekben.”

4. A CESL és a fogyasztóvédelem: kapcsolat a fogyasztók jogairól szóló 2011/83/EU irányelvvel

A CESL-nek nem csupán a fentebb említett jogforrásokkal van hasonló, néhol azonos alkalmazási köre: a tervezet legtöbb fogyasztóvédelem-orientált rendelkezése

²⁹ Martin BEHAR-TOUCHAIS: Le fonctionnement du DCEV dans le cadre du règlement Rome Direction Générale des politiques internes-Département thématique-droits des citoyens et affaires constitutionnelles. <http://www.europarl.europa.eu/committees/fr/studiesdownload.html?languageDocument=FR&file=79171> [letöltve: 2012. 11. 15.]

kezéseit a nemrég elfogadott, a fogyasztók jogairól szóló 2011/83/EU irányelv (továbbiakban: irányelv) is tartalmazza, kezdve azzal, hogy ez az irányelv is a „kizárólag a kereskedők és fogyasztók között kötött szerződésekre alkalmazandó”.³⁰ Az irányelv el kíván térni a korábbi, minimális harmonizációs megközelítéstől, ugyanakkor lehetővé téve a tagállamok számára, hogy bizonyos vonatkozásokban nemzeti szabályokat tartsanak fenn vagy fogadjanak el. Az új, 'maximum- harmonizációs' elv szerint a tagállamok nem tarthatnak fenn és vezethetnek be nemzeti jogukba az irányelvben megállapított rendelkezésektől eltérő, szigorúbb vagy kevésbé szigorú rendelkezéseket. Az irányelv továbbá – a CESL- hez hasonlóan – a fogyasztók tájékoztatása, és az elállási jog tekintetében tartalmaz új rendelkezéseket. Több gyakorló jogász véleménye szerint, mivel az irányelvet 2013. december 13-ig kell az államoknak teljesen átültetniük jogrendszerükbe, bölcsebb lenne ezt megvárni, hogy kiderüljön, hogyan működik a rendszer a gyakorlatban. Ilyen körülmények között egy új és hasonló jogi test bevezetése minden gazdasági, de lehet, hogy jogi szinten is zavart okozhat. A joggyakorló szemszögéből nem kívánatos egy szokatlan, csak némely szerződéseknél alkalmazható opcionális jogi eszköz, amely szükségtelenül megsokszorozza a jogforrásokat, és ezzel növeli a jogi bizonytalanságot és fragmentációt.³¹ Egyes fogyasztóvédelmi szervezetek szerint a 'CESL projekt' intézkedéseinek egy része fölöslegessé vált az új irányelv meghozatalával.³²

4.1. A kkv-k védelme és a szociális dömping

A CESL-tervezet egy másik vitatható és nem indokolt pontja, hogy amíg a B2C szerződésekre vonatkozó szabályok többnyire elégséges védelmet nyújtanak a fogyasztóknak, addig a B2B szerződéseknél néhány szabály nem nyújt, vagy legalábbis a nemzeti jogokénál kevesebb védelmet ad, a gyengébb gazdasági pozícióban levők és a kkv-k számára. Erre a jelenségre szoktak 'szociális dömping' néven utalni, és háttérben az az aggodalom állhat, hogy a gazdálkodó

³⁰ Az Európai Parlament és Tanács 2011/83/EU irányelve a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv, és az 1999/44/EK európai, parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről, 2011. október 25. 3.cikk.

³¹ Francesco SCIAUDONE: Proposal for a Regulation on a Common European Sales Law: a lawyer's viewpoint [http:// www.europarl.europa.eu/studies](http://www.europarl.europa.eu/studies) [letöltve: 2013. 04. 14.]

³² Rapport du Conseil National de la Consommation sur la proposition de reglement relatif á un Droit Commun Européen de la Vente (DCEV) (A Fogyasztási Nemzeti Tanács jelentése a CESL-ről, 2013. 01. 28.) http://www.economie.gouv.fr/files/directions_services/cnc/avis/2012/Rap_prop_reglementDCEV_121204.pdf [letöltve: 2013. 04.]

szervezetek nem fogják a CESL-t választani, ha túl magas a védelem. Kockázata nagyobb a B2B viszonylatokban, ugyanis amíg a Bizottság nyomatékositja a legmagasabb szintű fogyasztóvédelmet, addig a vállalkozások, a kkv-k védelmi szintjéről nem ejt szót. Pedig indokolt lenne, ugyanis vásárlóként a kkv-k, amelyeket sokszor család-alapú gazdálkodási struktúra jellemez, ugyanolyan gyenge pozícióban vannak egy nagyvállalattal szemben, mint a fogyasztók.

Összegzés

A tanulmányban az Unió új típusú jogi eszköze, a CESL és a hasonló tárgyú, legfontosabb nemzetközi magánjogi jogforrások egymáshoz való kapcsolatát, és az ebben a témában felmerülő legfeltűnőbb problémákat kívántam behatóbban megvilágítani. A különböző, de hasonló tárgyú jogi eszközök átfedései ugyanis nem, hogy nem segítik elő a határon átnyúló kereskedelmet, hanem növelik a jogi bizonytalanságot, és ezzel az ellenkező hatást érhetik el.

A fentiekből is látható, hogy a tervezet ebben a formában számos bizonytalanságot, homályos pontot tartalmaz, nemcsak a fogalmak és alapelvek (jóhiszeműség és tisztesség), hanem majdani gyakorlati alkalmazására, a létező hasonló nemzetközi magánjogi tárgyú jogforrásokkal való koherenciájára is tekintettel. A legtöbb ilyen bizonytalanság sajátos, kötelezően választható, európai eredetű, de mégis nemzeti jogi normaként értelmezett szerkezetének köszönhető. Néhány helyen saját magának is ellentmondó, tisztázatlan szabályokat tartalmaz, mint például a szerződési szabadság, mint irányadó alapelv meghatározása, a felek szabad választásának, autonómiájának biztosítása, amit mégis korlátozni lehet „akkor és annyiban, ha elengedhetetlen, különösen a fogyasztóvédelem okán.” (CESL rendelet, 30. bekezdés.)

Egységes szerződési- kereskedelmi szabályrendszert szándékozik létrehozni, ebbe illik a feldarabolás (*dépeçage*) kizárása a B2C ügyleteknél, ugyanakkor érthetetlen, miért teszi ezt lehetővé a B2B viszonylatban. A CESL jogi természete is nehezen megfogható: önálló, autonóm jogrendszer, vagy a nemzeti jog opcionális ága? A rendelettervezet biztosan hatályba lép, mivel az Európai Parlament támogatását is elnyerte, de érdekes lesz majd látni, mennyire és mit vettek figyelembe a szakmai javaslatokból és észrevételekből az átdolgozás során..